

Красницька А.В.

старший викладач кафедри
юридичного документознавства
Київського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

Становлення юридичної техніки

Незважаючи на те, що юристи досить часто звертаються до проблем юридичної техніки, вона належить до недостатньо вивчених сфер правової науки. Необхідно зазначити, що навіть не в усіх підручниках з теорії держави та права є відповідні розділи. У різних галузях права питання юридичної техніки теж не отримали широкого обговорення. Юридична техніка отримує різноманітні найменування – законодавча техніка, законодавча методика, юридична методика, юридична технологія, техніка юриспруденції, конфліктна техніка. У 1974 р. О.О. Ушаков висунув пропозицію вживати поняття й терміни «законографія», «правографія» чи «номографія» замість поняття й термінів «юридична» чи «законодавча» техніка. Цю пропозицію ніхто із учених-правознавців не підтримав. Вважаємо, що слід залишити термін «юридична техніка» у зв'язку з традиційністю вживання та поширенням цього поняття.

Юридична техніка, тобто мистецтво написання законів та інших нормативно-правових актів, не є винаходом сьогодення. Вона

з'явилась ще в часи зародження самого права. Деякі форми юридичної техніки виникли разом із першими законами. Незважаючи на те, що юридична техніка як явище існує з глибокої давнини наукове розуміння цього виду діяльності з'явилося дуже пізно.

Методологічні основи юридичної техніки були закладені ще в античні часи у працях Аристотеля «Політика», Платона «Закон», Цицерона «Про закони» та працях інших знаменитих античних мислителів. Зокрема, Аристотель зазначав, що «добробут держави залежить від якості законів»; у книзі третій «Політики» вказував на те, що закон – це розум поза пристрастями і бажаннями.

Марк Тулій Цицерон у праці «Про закони» (книга перша) звертав увагу на те, що «закон є силою природи. Він – розум і свідомість мудрої людини. Він – мірило права і безправ'я. Але оскільки вся наша мова ґрунтується на уявленнях народу, то нам час від часу доведеться говорити так, як говорить народ, і називати законом ті положення, які в писаному вигляді визначають те, що вважають за потрібне: або заохочувати, або забороняти». Також Цицерон вказував на те, що несправедливий закон не створює права; суддя – це мовлячий закон, а закон – це німий суддя; знання законів полягає не в тому, аби пам'ятати їх слова, а в тому, щоб розуміти їх значення.

Платон у праці «Закони» (книга 7) зазначав, що в усіх законах повинні бути вступи і, приступаючи до будь-якого законодавства, необхідно кожному положенню надати належне вступне слово. Дуже важливим також є питання, чи буде це ясно запам'ятовуватися, чи ні.

Високого рівня розвитку юридична техніка досягла у правовій системі Давнього Риму. Точні формулювання, вдалі терміни, чіткі правила викладу нормативних приписів до цих пір викликають захоплення і використовуються сучасною юриспруденцією. Зокрема до нас дійшли наступні юридичні терміни й афоризми з римського права: *Legem brevem esse oportet* – закон повинен бути стислим; *Legis virtum haec est: imperare, vetare, permittere, punire* – призначення закону полягає в тому, щоб наказувати, забороняти, дозволяти, карати; *Contra legem facit qui id facit quod lex prohibet, in fraudem vero qui salvis verbis sententiam eius circumvenit* – проти закону поступає той, хто, зберігаючи букву закону, обходить його зміст; *Scire leges non hoc est verba earum tenere, sed vim ac potestatem* – знання законів полягає не в тому, щоб триматися за їх букву, а в тому, щоб розуміти їх зміст і значення.

Становлення юридичної техніки має свої етапи розвитку та свою історію в різних країнах. За допомогою прийомів, засобів і правил юридичної техніки спочатку на камінних стовпах, пергаментних свитках, а потім у рукописних і друкованих книгах були створені та отримали втілення правові приписи. Про це свідчать відомі правові пам'ятки всесвітньої історії, такі як: Закони Хаммурапі, (закони, названі іменем царя Вавилону, були складені у ХУІІІ ст. до н.е.), Закони Ману (закони, названі іменем міфічного прародителя людей Ману, були складені у Древній Індії однією із брахманських шкіл між ІІ ст. до н.е. і ІІ ст. н.е.), Закони XII таблиць (451-450 рр. до н.е.), Інституції Гая (ІІ н.е.), Салічна правда (пам'ятник права ранньофеодального суспільства на межі V-VI

ст.), Кодекс Юстиніана (VI ст. н.е.), «Руська правда» (перший кодифікований законодавчий акт Древньої Русі XI-XV ст.), «Велика хартія вольностей» (1215 р.), «Сім партидів мудрого короля Альфонса» (пам'ятка права феодальної Іспанії, складена у 1256-1265 рр.), Саксонське зерцало (пам'ятка германського феодального права I-ї пол. XIII в.), Кароліна (Кримінально-судове уложення «Священної римської імперії германської нації» 1532 р.) та багато інших.

Історія розвитку держави та права в Україні також свідчить про те, що юридична техніка мала достатньо глибоке коріння та свої особливості розвитку. Юридична техніка в нашій державі почала зароджуватися наприкінці X – на початку XI ст. Про формування і вдосконалення засобів і правил юридичної техніки в Україні свідчать такі джерела права:

а) період княжої доби X-XIII ст.: відомі міжнародні акти-договори Давньої Русі з Візантією 907, 911, 944, 945, 971 років, юридичний пам'ятник «Руська правда», (XI-XIII ст.), княжі устави («Устав Володимира Мономаха»), уставні грамоти, договори князів київських земель з німецькими державними об'єднаннями (лицарськими братствами) (1316 р.);

б) XIV-XV ст.: пам'ятки слов'янського права XIV-XV ст. (Новгородська Судна грамота, Псковська Судна грамота), «Жалувана Грамота Короля Казимира Литовському, Руському і Жмудському духовенству, дворянству, рицарям, шляхті, боярам і метичам» (1457 р.), «Судебник Короля Казимира» 1468 р., Судебник 1497 р. («Судебник Івана III»);

в) XVI ст.: Судебник 1550 р., «Статут Великого князівства Литовського» 1529 р. (так званий Старий), «Статут Великого князівства Литовського» 1566 р. (так званий Волинський), «Статут Великого князівства Литовського» 1588 р. (так званий Новий);

г) XVII-XVIII ст.: «Соборне уложення» 1649 р., універсали законодавчої влади Гетьманської України (Універсали гетьмана Війська Запорізького Б. Хмельницького), перший кодекс українського права «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.), Кримінальний кодекс Терезії 1768 р., Йозефа II 1787 р., Урядовий статут (Конституція) 3 травня 1791 р.;

г) XIX ст.: Зібрання Малоросійських прав (1807 р.), Цивільний кодекс 1811 р., Звід законів Російської імперії (30-ті роки XIX ст.), Уложення про покарання кримінальні і виправні 1845 р. У 1860 р. були прийняті законопроекти «Установлення судових слідчих», «Наказ судовим слідчим», «Наказ поліції про провадження дізнання». Зміст судової реформи 1864 р. відображено у таких судових статутах: «Статут кримінального судочинства», «Статут про покарання, які накладали мирові судді», «Статут цивільного судочинства», «Устрій судових настановлень»;

д) XX ст.: Кримінальне уложення 1903 р., I-IV Універсали Української Центральної Ради 1917-1918 рр., «Ухвала про тимчасовий порядок розпублікування законів» 1917 р., Конституція Української Народної Республіки 1918 р., «Закони про тимчасовий державний устрій України» 1918 р., Кримінальний кодекс УСРР 1922 р., Кримінально-

процесуальний кодекс УСРР 1922 р., Цивільний кодекс УСРР 1922 р., Земельний кодекс УСРР 1922 р., Кодекс законів про працю, УСРР 1922 р., Цивільно-процесуальний кодекс УСРР 1924 р., Кримінальний кодекс УСРР 1927 р., Адміністративний кодекс 1927 р., Кримінально-процесуальний кодекс УСРР 1927 р., Цивільно-процесуальний кодекс УСРР 1929 р., Конституція УРСР 1937 р., Кримінальний кодекс УРСР 1960 р., Цивільний кодекс УРСР 1963 р., Конституція УРСР 1978 р.

Насамкінець необхідно зазначити, що міра правонаступності, що пов'язує минуле, сучасне та майбутнє нормативно-правових актів, спостерігається саме в юридичній техніці. Нормативно-правові акти пройшли шлях від звичаїв і традицій до регулювання на законодавчій основі, від найпростіших форм складання й оформлення до системи однорідного документування.